

ТМ	Г. XXXVI	Бр. 4	Стр. 1701-1717	Ниш	октобар - децембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 323.28:323.15(497.11-13)

Pregledni rad

Primljeno: 15.06.2012.

Revidirana verzija: 30.10.2012.

Obrad Stevanović

Saša Mijalković

Dane Subošić

Dragan Mlađan

Kriminalističko-policijska akademija

Beograd

PREVENCIJA ETNIČKI MOTIVISANOG TERORIZMA U REPUBLICI SRBIJI: STUDIJA SLUČAJA „BUJANOVAC, PREŠEVO I MEDVEĐA“*

Apstrakt

Poučena vlastitim negativnim iskustvima u shvatanju terorizma kao isključivo unutrašnjeg bezbednosnog problema i njegovog rešavanja prevashodno represivnim policijsko-vojnim i obaveštajnim metodama, Republika Srbija je na pragu XXI veka suštinski promenila svoju protivterorističku strategiju. Za razliku od tako shvaćenog albanskog terorizma na Kosovu i Metohiji i strategije primenjene u njegovom neuspešnom suzbijanju, nova protivteroristička strategija uspešno je primenjena u suzbijanju iste vrste etnički motivisanog terorizma u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa. Uprkos tome što nije isključivala ni represivne policijsko-vojne mere kao krajnje sredstvo, nova strategija je suštinski podrazumevala prenošenje težišta na preventivne (bezbednosne, organizacione, diplomatsko-političke, socijalno-ekonomske i informativne) mere koje su, pre svega, podrazumevale: rešavanje svih problema, težišno, mirnim putem i pregovorima; uključivanje u rešavanje problema predstavnika svih relevantnih državnih organa, organa lokalne uprave, nevladinih organizacija, etničkih zajednica, pa i predstavnika terorističkih grupa; kao i osudu nasilja, učešće u pregovorima i podršku rešavanju problema od strane ključnih subjekata međunarodne

obrad.stevanovic@kpa.edu.rs

* Ovaj rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom *Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija*. Projekat finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

Rad je rezultat istraživanja u okviru naučnoistraživačkog projekta pod nazivom *Kosovo i Metohija između nacionalnog identiteta i evrointegracija*, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. III 47023), a realizuje Filozofski fakultet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Dragi Maliković.

zajednice (EU, OEBS, SAD, NATO). Iako zasnovana, pre svega, na iskustvu, ta (još uvek neformalna ali u praksi proverena) strategija RS u skladu je sa Globalnom strategijom Ujedinjenih nacija protiv terorizma (koja je doneta, tek 2006. godine) i kao takva može poslužiti kao primer dobre prakse u suprotstavljanju sličnim vrstama terorizma u svetu.

Ključne reči: terorizam; prevencija; Republika Srbija; Bujanovac, Preševo i Medvedja; nacionalna i međunarodna bezbednost

ETHNICALLY MOTIVATED TERRORISM PREVENTION IN SERBIA: A CASE STUDY "BUJANOVAC, PRESEVO AND MEDVEDJA"

Abstract

Based on their own negative experiences in the understanding of terrorism as an exclusively internal security problem and its solution are primarily repressive police and military and intelligence methods, Serbia is on the threshold of XXI century fundamentally changed its anti-terrorist strategy. Unlike so understood Albanian terrorism in Kosovo and Metohija and the strategies applied in his unsuccessful suppression, new anti-terrorist strategy was implemented successfully in combating against same species of ethnically motivated terrorism in the municipalities of Presevo, Bujanovac and Medvedja. Despite not even exclude the repressive police and military action as a last resort, a new strategy is essentially meant the transfer of emphasis on preventive (safety, organizational, diplomatic-political, socio-economic and informational) measures that, among other things, implied: solve all problems, principally, by peaceful means and negotiations, including the troubleshooting of representatives of all relevant government bodies, local government, NGOs, ethnic communities, including representatives of terrorist groups, as well as the condemnation of violence, participation in negotiations and support for solving problems of by key members of international community (EU, OSCE, USA, NATO), with favorable demographic effects. Although based primarily on experience, that (still informal, but in practice verified) RS strategy is in line with the UN Global Strategy against terrorism (which was subsequently made, 2006.) and as such can serve as an example of good practice in confronting similar kinds of terrorism in the world.

Key Words: Terrorism, Prevention, Republic of Serbia, Bujanovac, Presevo and Medvedja, National and International Security

UVOD

Problem terorizma na sopstvenoj teritoriji Republika Srbija (RS) je dugo smatrala problemom *državne bezbednosti*. Stoga je nastojala da ga reši prevashodno političkim, vojnim, policijskim i obaveštajnim sredstvima i snagama (Мијалковић, 2009, str. 186–189, 241–245). Međutim, takav odgovor terorizmu pokazao se neefektivnim i neefikasnim, što je rezultiralo opštepозnatim posledicama: eskalacijom terorizma na Kosovu i Metohiji (KiM) 1998. i 1999. godine, agresijom NATO na SRJ 1999. godine, povlačenjem državnih organa sa KiM, masovnim migracijama građana na teritoriju centralne Srbije i u susedne države, „prelivanjem terorizma“ sa područja KiM na područje opština Bujanovac, Preševo i Medveđa tokom 2000. i 2001. godine, samoproklamovanjem „nezavisne Republike Kosovo“ 2008. godine i priznavanjem tako proklamovane nezavisnosti od značajnih činilaca međunarodne zajednice.

Poučena tim iskustvom i suočena sa eskalacijom terorizma na području opština Bujanovac, Preševo i Medveđa, RS je početkom 2001. godine promenila tradicionalni (reaktivno-represivni) pristup suprotstavljanja terorizmu. Novi (preventivno-proaktivni) pristup suštinski je uključivao četiri ključne promene. Prva promena podrazumevala je prenošenje težišta u suprotstavljanju terorizmu sa reaktivno-represivnih na proaktivno-preventivne protivterorističke aktivnosti. Pri tome, pod pojmom prevencija kriminala, uključujući i prevenciju terorizma, podrazumeva se skup aktivnosti državnih organa i drugih subjekata društva koje se preduzimaju u skladu sa važećim pravnim normama pre izvršenja krivičnog dela, radi otklanjanja faktora kriminalnog ponašanja u socijalnom okruženju ili smanjivanja intenziteta njihovog uticaja na motivaciju potencijalnih učinilaca krivičnih dela (Буковић, 2010, стр. 2). Konkretnije, za razliku od represivnog delovanja kojim se reaguje na posledice terorističkih napada, preventivnim delovanjem se utiče na uklanjanje uzroka terorizma.

Drugu promenu karakteriše shvatanje terorizma, ne samo kao bezbednosnog i pravnog, već i kao političkog, ekonomskog i socijalnog problema, zbog čega se on ne rešava primarno i isključivo policijsko-vojnim, već i diplomatskim, političkim, ekonomskim, socijalnim, naučno-obrazovnim, informativnim i bezbednosnim sredstvima. Shvatanje terorizma ne samo kao unutrašnjeg, već i kao međunarodnog problema, treća je karakteristika promene protivterorističke strategije. Ona je omogućila da se problemi terorizma rešavaju i diplomatskim sredstvima. Četvrta promena podrazumeva da se problem terorističkog nasilja rešava kroz dijalog, međusobno uvažavanje i toleranciju sa pripadnicima svih etničkih i drugih zajednica, posebno manjinskih, koji se smatraju ravnopravnim partnerima u rešavanju problema. Ova promena je uključivala

dijalog i uspostavljanje mera poverenja sa predstavnicima terorističkih organizacija.

Tako definisanim pristupom, vojno-policijske snage zamenile su ulogu primarnog protivterorističkog subjekta ulogom ultimativne moći (krajnjeg sredstva). Efekti novog pristupa su očigledni i ogledaju se u uspešnom zaustavljanju eskalacije albanskog terorizma i u uspostavljanju održanog mira i bezbednosti, koji je prisutan u opštinama Bujanovac, Preševo i Medveđa od 2001. godine.

*ETNOSEPARATISTIČKI MOTIVISANO NASILJE I ALBANSKI
TERORIZAM NA KOSOVU I METOHLJI*

U savremenoj domaćoj i inostranoj stručnoj i naučnoj literaturi terorizam se često određuje kao jedan od najznačajijih i najdelikatnijih oblika nasilja protiv nevinih ljudi radi postizanja političkog cilja (Bajr, 2004, str. 9–13). Zbog čestog osporavanja potpunosti takvih i sličnih definicija, značajan broj autora sklon je određivanju pojma terorizma utvrđivanjem njegovih konstitutivnih obeležja. Pored nasilja i političkog cilja, u ta obeležja najčešće se ubrajaju i: nemoralnost, protivpravnost, usmerenost protiv države, zastrašivanje, propaganda delom, sistematičnost, složenost i organizovanost (Димитријевић, 1982, str. 122–149; Schmidt, Jongman & Stohl, 1988, str. 5–6).

Postojanje oružanog i drugih vrsta nasilja naoružanih albanskih grupa i pojedinaca (ekstremista)¹ na KiM krajem XX i početkom XXI veka, posebno tokom 1998. i 1999. godine, takođe je nesporna istorijska činjenica. Relevantna naučna istraživanja potvrdila su preovlađujuća unutrašnje pravna i politička stanovišta u RS, prema kojima je to nasilje imalo i sva ostala (neophodna i dovoljna) teroristička obeležja, zbog čega se može kvalifikovati terorizmom i pored osporavajućih stavova pojedinih teoretičara političkog nasilja i važnih činilaca iz međunarodne zajednice (Стевановић, 2008, str. 2, 399).

Prema Oksfordskom rečniku, nasilje se definiše kao „protivpravna upotreba fizičke sile ili pretnje da će se sila upotrebiti“ (*Oxford dictionary*, 1979). Motivi i ciljevi primene nasilja kao nezakonite sile mogu biti veoma različiti. Ciljevi terorizma kao posebno složenog oblika nasilja uvek su politički i protiv države usmereni, dok su njegovi najčešći motivi i/ili ideološke osnove: anarhizam, komunizam (staljinizam, maoizam), nacionalizam (fašizam, rasizam, etno-nacionalizam, etno-

¹ Ekstremizam (od latinske reči *extremus* – krajnji): U opštem smislu označava preteranost, nepopustljivost, nepomirljivost u držanju, nekom gledištu i slično (Вујаклија, 1975, str. 278).

separatizam) i religija - verski fundamentalizam (Schmidt et al., 1988, str. 39–57).

U literaturi nije sporna tvrdnja da je nasilje albanskih ekstremista na KiM pretežno etnički (etno-nacionalistički) i separatistički motivisano. Ono je samo jedan od brojnih dokaza da etnoseparatizam i etnoseparatistički pokreti imaju naglašeno značajnu ulogu u istoriji modernog terorizma (Wilkinson, 2002, str. 68). Prema relevantnoj statistici za 1996. godinu, najmanje 37% akata međunarodnog terorizma izvršile su etnoseparatističke grupe (Hoffman & Claridge, 1998, p. 136), dok se etnički separatizam, još uvek, prepoznaje kao najčešći motiv terorističkih napada u unutardržavnim sukobima (Wilkinson, 2002, str. 68).

Ideološke osnove albanskog etnonacionalizma i etnoseparatizma na Balkanskom poluostrvu vezuju se za buđenje nacionalne svesti Albanaca u periodu Velike istočne krize (1875–1878). Krajem tog istorijski značajnog perioda, neposredno pre Berlinskog kongresa, u Prizrenu je (10.7.1878. godine) osnovana albanska politička organizacija pod nazivom: „Liga (Savez) za odbranu prava arbanaškog naroda“, poznatija kao „Albanska ili Prva prizrenska liga“. Njen osnovni cilj, kojim su manipulisale i velike sile, bio je ujedinjenje svih Albanaca u jedan veliki albanski vilajet (Храбак, 1978, стр. 235–289; Димевски, 1975, стр. 101–123).

Na tako definisanoj velikoalbanskoj nacionalnoj ideji Lige, nastali su, pored ostalog, i brojni etnoseparatistički pokreti i organizacije u Srbiji, Grčkoj, Makedoniji i Crnoj Gori, koji su delovali kroz terorističke aktivnosti. Sledbenik te ideje tokom Balkanskih ratova, Prvog svetskog rata i u periodu između dva svetska rata bio je kačaćki pokret. Tokom i posle Drugog svetskog rata istu ideju sledili su poznati albanski balistički pokret i „Druga prizrenska liga“, koju je osnovala nemačka obaveštajna služba uz učešće brojnih albanskih kolaboracionista u Prizrenu od 16. do 19.9.1943. godine (Борозан, 1995, стр. 368–369). Na Bujanskoj konferenciji, koja je održana od 31.12.1943. do 2.1.1944. godine u selu Bujan u severnoj Albaniji, Oblasni komitet KPJ za Kosmet, doneo je odluku o priključenju KiM Albaniji. Sledbenik velikoalbanske nacionalne ideje posle Drugog svetskog rata, bila je i „Treća Prizrenska liga“ formirana u Njujorku 1962. godine (Борозан, 1995, стр. 368–369).

Na demonstracijama albanskih nacionalista i etnoseparatista u većim gradovima na KiM, koje su posebno bile masovne i nasilne 1968, 1981–1983. i 1988–1990. godine, uz nošenje albanskih i paljenje jugoslovenskih zastava, demonstranti su isticali i uzvikivali i parolu „Republike Kosovo“ (Синани, 1986, стр. 170). Početkom 1990. godine na KiM se pojavilo više albanskih jednonacionalnih političkih stranaka i udruženja kojima je „Kosovo Republika“ bio osnovni cilj delovanja. Platforma za rešenje albanskog nacionalnog pitanja, koju je usvojila

Albanska akademija nauka u Tirani, 20. oktobra 1998. godine, jedan je od posebno značajnijih zvaničnih pisanih dokumenata o ciljevima i načinu realizacije velikoalbanske nacionalne ideje (Platforme per zgjidhien e ceshtjes kombetare shqiptare, 1998, stp. 43).

U periodu od 1992. do 1997. godine na Kosmetu je formirana, nakon čega organizaciono jača paravojna teroristička organizacija ekstremnih Albanaca pod nazivom „Oslobodilačka Vojska Kosova“ – „OVK“, a nešto kasnije i druga slična organizacija pod nazivom „Oružane formacije Republike Kosova“ – „FARK“ (Стевановић, 2008, str. 30). Kao konkretizacija velikoalbanske nacionalne ideje, osnovna preokupacija tih organizacija i njihovih prethodnica, od nastanka Albanije (1912) do današnjih dana, bila je i ostala ideja o otcpljenju KiM od RS i njegovo sjedinjenje sa Albanijom (Стевановић, 2008, str. 26, 159). U svom delovanju za ostvarenje te ideje sve navedene organizacije su promovisale i/ili koristile oružano nasilje sa svim obeležjima terorizma, što se posebno odnosi na delovanje OVK i FARK od 1998. do 2000. godine.

Suprotstavljanje RS nasilju OVK i FARK tokom 1998. i početkom 1999. godine, pretežno represivnim vojno-policijskim sredstvima, okarakterisano je od najznačajnijih činilaca međunarodne zajednice kao prekomerna upotreba sile protiv civila. Kao drastičan primer za tu kvalifikaciju uzeta je protivteroristička policijska operacija izvedena u Račku kod Uroševca 15.1.1999. godine. Istovremeno, manipulisanje posledicama te operacije upotrebljeno je i kao povod za agresiju NATO na SRJ, koja je, sa nesagledivo teškim posledicama u ljudskim životima, materijalnim razaranjima i degradaciji životne sredine, trajala od 24.3. do 9.6 1999. godine.

ESKALACIJA TERORIZMA NA PODRUČJU OPŠTINA BUJANOVAC, PREŠEVO I MEDVEĐA

Vojno-tehničkim sporazumom (VTS) koji je zaključen 9.6.1999. godine u Kumanovu između vlada SRJ i RS, s jedne strane i međunarodnih snaga bezbednosti UN–KFOR, s druge strane, i donošenjem Rezolucije SB UN broj 1244 od 10.6.1999. godine, obustavljena je agresija NATO na SRJ, vojno-policijske snage RS i SRJ povučene su sa KiM, a u Pokrajinu su raspoređene snage KFOR-a. Sporazumom je uspostavljena Kopnena zona bezbednosti (KZB), kao prostor razdvajanja Vojske Jugoslavije (VJ) i KFOR na KiM. Reč je o zoni na području centralnog dela RS i dela Crne Gore, koja se proteže u širini od 5 km duž administrativne linije AP KiM, u ukupnoj dužini od 472 km. Od toga, 402 km KZB prelaze teritorijom RS, uključujući i 141 km u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa, koje se nalaze na jugu centralnog dela RS, neposredno uz administrativnu liniju sa AP KiM. Te opštine se prostiru na površini od 1.249 km², što čini 1,41% ukupne površine RS.

Prema popisu iz 2002. godine u tim opštinama živelo je 88.966 stanovnika, među kojima je većinu (64%) činilo albansko stanovništvo (Извештај о раду за период од 16. децембра 2000. до 31. октобра 2003. године, 2003). U Бујановцу и Прешеву, Albanci su zastupljeni sa 54%, odnosno 89% (respektivno) u lokalanoj populaciji (etnička manjina u RS i etnička većina u tim opštinama), dok su u Medveđi, Albanci (26%) etnička manjina i na lokalnom području (Информација о стању безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, са предлогом мера за решење кризе, 6. фебруар 2001).²

Na ideji produženja terorizma, neposredno nakon povlačenja vojnih i policijskih snaga SRJ i RS sa KiM i iz KZB, krajem 1999. i tokom 2000. godine, u prisustvu i uz znanje međunarodnih bezbednosnih snaga, došlo je do „prenošenja terorizma“ sa teritorije Pokrajine na jugoistok centralne Srbije i na severozapadne delove Makedonije. Istovremeno, na području opština Preševo, Bujanovac i Medveđa pojavljuje se ekstremna paravojna formacija pod nazivom „Oslobodilačka Vojska Preševa, Bujanovca i Medveđe – OVPBM“, a na teritoriji Makedonije, paravojne organizacije „Oslobodilačka narodna armija – ONA“ i „Albanska nacionalna armija – ANA“. Njihovo delovanje i ciljevi borbe protiv legalnih vlasti RS i Makedonije, ni po čemu se nisu razlikovale od delovanja OVK i FARK na KiM.

Delovanje OVPBM u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa manifestovalo se kroz pripreme i izvođenje terorističkih napada, uz postupno zaposedanje delova KZB u opštinama Bujanovac i Preševo. Samo u periodu od 21.6.1999. do 21.11.2000. godine ta teroristička organizacija na području navedenih opština izvršila je 296 terorističkih napada. U njima je ubijeno 11 lica (pet policajaca i šest građana), 38 ih je povređeno (33 policajca, tri građanina i dva člana misije UN), dva građanina su oteta i pričinjena je veća materijalna šteta (Информација о стању безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, са предлогом мера за решење кризе, 6. фебруар 2001).

Do eskalacije terorizma na području KZB došlo je 21.11.2000. godine, kada je veća grupa terorista napala policijske položaje u opštini Bujanovac. Tada su poginula tri, a ranjena su četiri policajca. Upotreba teškog naoružanja od strane terorista primorala je pripadnike policije na povlačenje sa svojih položaja na spoljnu liniju KZB. Teroristi su time stavili pod kontrolu veći broj naseljenih mesta u opštinama Bujanovac i Preševo.

² Navodi se datum formulisanja *Informacije* jer je bilo više takvih informacija s istim naslovom.

*BEZBEDNOSNO-PREVENTIVNE MERE KOJE JE PREDUZELA
REPUBLIKA SRBIJA I NJIHOVI EFEKTI*

Povodom navedenog nasilja, a u duhu međunarodnog prava i odredbi Rezolucije UN broj 1244 i VTS, vlasti SRJ i RS su preduzele kratkoročne i dugoročne mere prevencije terorizma. Pri tome, kratkoročne mere odnosile su se na konsolidaciju bezbednosnih snaga i stanja bezbednosti, a dugoročne na uspostavljanje stalnog povoljnog trenda stanja bezbednosti u KZB. Obe vrste mera obuhvatale su: bezbednosne, organizacione, političko-diplomatske, socijalno-ekonomske i informativne aktivnosti.

Kratkoročne bezbednosne aktivnosti obuhvatale su: 1) ojačavanje bezbednosnih snaga i uređivanje njihovih položaja, što je teroriste u mnogome odvratilo od daljih napada, 2) intenziviranje angažovanja bezbednosnih snaga na sprečavanju i suzbijanju terorizma i drugih oblika kriminala, posebno organizovanog i 3) formiranje specijalne ekipe za kontrolu zakonitosti rada policije. Organizacione kratkoročne aktivnosti odnosile su se na formiranje Koordinacionog tela savezne Vlade i Vlade RS za opštine Bujanovac, Preševo i Medveđu, koje je formirano radi usklađivanja aktivnosti policije, Vojske i drugih državnih organa, kao i za ostvarivanje kontakata sa predstavnicima KFOR-a i drugih međunarodnih organizacija. Sledstveno tome, kratkoročne političko-diplomatske aktivnosti, pored navedenih međunarodnih kontakata, obuhvatale su postizanje dogovora srpskih snaga bezbednosti i albanskih terorista o mirnom rešavanju krize, koji su potpisali i predstavnici KFOR-a. Kratkoročne socijalno-ekonomske aktivnosti ispoljavale su se obezbeđivanjem značajnih finansijskih sredstva za sanaciju problema u komunalnoj, ekonomsko-privrednoj i društvenoj sferi života građana kriznog područja, što je doprinelo njegovoj revitalizaciji. Uporedo, kratkoročne informativne aktivnosti težišno su se odnosile na formiranje *Pres-centra* u Bujanovcu, koji je organizovao redovno informisanje i izveštavanje, evidentiranje i praćenje svih bezbednosno-interesantnih događaja i pojava na području opština Bujanovac, Preševo i Medveđa (Координационо тело Савезне Владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђу: задаци, организација, састав, средства и буџет, 2001). Sve to je rezultovalo stvaranjem uslova za očuvanje postojeće etničke strukture lokalne populacije.

Međutim, teroristi OVPBM nisu poštovali dogovor o mirnom rešavanju krize. Bilo je jasno da je uspostavljanje trajnijeg mira i stabilnosti nemoguće bez: 1) pune integracije svih lokalnih etničkih zajednica u državni i društveni sistem Republike, 2) potpune izolacije,

razoružavanja i raspuštanja terorističkih snaga OVPBM i 3) jasne i javne osude terorizma od strane međunarodne zajednice. Osnova ovakvog pristupa rešavanju problema terorizma primetna je i u anglosaksonskoj teoriji prevencije kriminala. Na primer, Karson (Carson) podseća da se mesto tradicionalne ili konsezuale zajednice u prevenciji kriminala trenutno preispituje zbog njenih mogućih konotacija isključivosti i navodi zapažanje Zigmunta Baumana (Zygmunt Bauman) da se svaki smisao zajednice može postići kroz stalni proces odbrane od autsajdera i spoljašnjih pretnji. Karson takođe podseća da je potencijal isključivosti projekata tradicionalno shvaćene prevencije kriminala u zajednici posebno opasan u današnje vreme. Uprkos najboljim namerama, programi urbane obnove u Velikoj Britaniji i Australiji mogu podstaći širu i nemoralniju spiralu socijalne isključivosti, zbog koje socijalno marginalizovani i siromašni, kao i kriminalac i lice sa navodno anti-socijalnim ponašanjem, mogu biti obuhvaćeni procesom isključivanja podstaknuti ksenofobijom i stalnom brigom o bezbednosti zbog terorističke pretnje (Carson, 2007, str. 712–713).

Svesni činjenice da rešavanje problema terorizma zahteva jedinstven i koordinirani pristup svih državnih i političkih činilaca RS, sačinjen je *Program i plan rešavanja krize nastale delovanjem albanskih ekstremističkih grupa u opštinama Bujanovac, Preševo i Medveđa* (2001). Njime su predviđene dugoročne mere prevencije terorizma na navedenom području. Njihov sadržaj je isti kao i u slučaju kratkoročnih aktivnosti, ali je redosled drugačiji, zbog odsustva hitnosti (političko-diplomatske, socijalno-ekonomske, bezbednosne, organizacione i informativne).

Dugoročne političko-diplomatske mere obuhvatale su: 1) integraciju Albanaca u državni i društveni sistem i poštovanje njihovih ljudskih prava u skladu sa evropskim standardima (Plan integracije Albanaca u politički, državni i društveni sistem Republike Srbije, 2001), 2) diplomatske napore RS da se obezbedi međunarodni pritisak na teroriste izražen stavom, odlukom ili drugim aktom SB UN i drugih organa međunarodne zajednice o tome da je njihov cilj o autonomiji, specijalnom statusu ili o promenama granica RS neprihvatljiv, neostvariv i neopravdan i da neće imati međunarodnu podršku. U realizaciji dugoročnih diplomatskih mera i u razrešavanju krize na području opština Preševo, Bujanovac i Medveđa bila je neophodna i međunarodna pomoć, zbog čega je ostvarena bliska saradnja sa KFOR-om, UNMIK-om, EUMM-om i UNHCR-om, posmatračkim misijama i humanitarnim organizacijama (Међународна заједница у решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001).

Ekonomsko-socijalne dugoročne mere prevencije terorizma obuhvatale su: 1) donošenje i realizovanje plana ekonomske i socijalne revitalizacije i razvoja regiona, uključujući i zbrinjavanje raseljenih lica sa KiM, uz međunarodnu finansijsku pomoć (План економског и

социјалног развоја општина Бујановац, Прешево, Медвеђа и Врање, 2001) и 2) повратак раселjenih лица u svoja obnovljena домаћинства.

Bezbednosne dugoročne mere obuhvatale su: 1) заштиту грађана, насеља и комуникација адекватним распоредом, опремљеношћу и мерима полиције, одржавање спремности за брз одговор на терористичке акције по потреби и одлuci надлежних органа, као и изналажење решења за превазилажење ограничења u интервенцији полиције и Војске u KZB (фазним укидањем KZB или сагласношћу команданта KFOR-a за улазак одговарајућих јединица полиције и Војске u KZB u складу са VTS [Предлог за укидање зона безбедности утврђених Војнотехничким споразумом, 2001]); 2) успостављање безбедности и мира u Луџанима и Великом Трновцу, уз верификацију међународне заједнице, преговаранјем са терористима да напусте Луџане и Велики Трновац, да се раселjena лица врате u те општине и да се комисијски изврши повраћај њихове имовине, као и да се деблокирају локални путеви које контролишу терористи (План успостављања безбедности и мира у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001), 3) повлачење ванредно ангажованих безбедносних снага, уз повратак или оstanак редовне локалне полиције национално-мешовитог састава u насељима и редовних војних састава укључујући одговарајуће јединице према административној линији са КиМ и граничне јединице према Македонији; 4) имплементацију пројекта *Полција u (локалној) заједници* (PuLZ) u општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа³ и 5) амнестију од кривичне одговорности и пацификовање терориста, са потпуном слободом њиховог кретања уколико нису извршили кривично дело насиља (Позив Албанцима на дијалог за решавање кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001).

Питање пројекта PuLZ захтева нешто већу пажњу, како због значаја, тако и због његове повезаности с осталим активностима, посебно с организационим дугорочним мерима превенције. Наиме, рад полиције којим се не показује интерес за сарадњу са репрезентативним представницима свих друштвених група може негативно да утиче на обезбеђивање благовремених информација о припремању терористичких напада. U том смислу, Лажонс (Lyons) указује на то да је неопходно да полиција третира припаднике заједница исламског и арапског порекла с поштовањем, штитећи њихове слободу и достојанство ревносно као осталих грађана (конкретно Американца), ако очекује од њих да деле са полицијом информације које указују на потенцијалну опасност од тероризма

³ У јединице тзв. *мултиетничке полиције*, након завршеног специјалистичког курса за полицајце, примљена су 473 полицајца, од којих су 277 Албанци, 155 Срби, 4 Рома и 1 који се определио као Југословен. На дужност су ступили 28. маја 2001. године (Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2003).

(Lyons, 2002, str. 533–538). Stvaranje i oslanjanje na efektivno partnerstvo sa zajednicom i resursima javnog – privatnog sektora, rešavanje problema i transformacija organizacije i kulture policije u funkciji podrške strategiji PuLZ, može podržati strategiju unutrašnje bezbednosti (Docobo, 2005, str. 1–5). Upravo uspešnom primenom koncepta PuLZ, državni organi, organi lokalne samouprave i druge domaće i strane vladine i nevladine organizacije normalizovale su svoj rad (Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2003). Iako su takve aktivnosti policije nesumnjivo doprinele prevenciji terorizma, treba imati u vidu da će verovatno biti neophodno da policajci sprovedu posebne programe za prevenciju nasilja, kome je uzrok međunacionalna i međuveraska netolerancija. Slični programi pokazali su se kao uspešni u Nemačkoj (Bässmann, 2004).

Organizacione dugoročne mere prevencije podrazumevale su potpunu normalizaciju rada državnih organa i organa lokalne samouprave. Pored normalizacije rada, to je podrazumevalo i njihov razvoj, modernizaciju i dostupnost građanima.

Informativne dugoročne mere realizovane su kroz izvesne medijske sadržaje, kojima se nastojalo da se pridobije domaća i svetska javnost, a pre svega lokalno stanovništvo, za mirno rešavanje krizne situacije. Kroz informativne sadržaje promovisana su ljudska prava i slobode, političko-diplomatska sredstva za rešavanje sporova, raseljena lica pozivana su da se vrate u svoje domove, pozivani su investitori da ulažu sredstva u ekonomiju juga centralne Srbije, osuđivani su pojedinačni slučajevi politički motivisanog nasilja itd (План медијске подршке мирном решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001).

Što se tiče efekata preduzetih mera u funkciji prevencije terorizma, najznačajnije je istaći da su oružani sukobi prestali 31.5.2001. godine. Teroristi su razoružani, njihove organizacije su raspuštene, a fortifikacijski objekti, predato naoružanje i vojna oprema uništeni. Najveći broj njih amnestiran je od krivične odgovornosti, čime su otklonjeni uzroci ugrožavanja ustavnog poretka, državnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta RS i SRJ.

Uspostavljeno je međusobno poverenje i ostvarena je konstruktivna saradnja snaga bezbednosti SRJ i RS sa međunarodnim bezbednosnim strukturama. To je rezultiralo povratkom domaćih snaga bezbednosti u KZB i njihovim izlaskom na administrativnu liniju sa AP KiM, čime je, unapređena bezbednost i kontrola prelaženja administrativne linije (Angažovanje Vojske Srbije i Crne Gore u sastavu Združenih snaga bezbednosti при реализацији Програма за решавање кризе на југу

РС, 2003 и Извештај о раду Комисије за примену Војно-техничког споразума, 14. октобар 2003).

Aktuelno stanje bezbednosti u opštinama Bujanovac, Preševo i Medveđa je stabilno, sa malom verovatnoćom eskalacije terorizma u obimu kao 2000. godine. Primetne su povremene provokacije pojedinaca, kao i njihovo organizovano kriminalno i terorističko delovanje. Međutim, stanje bezbednosti neuporedivo je bolje u odnosu na 2000. godinu. Na primer, sa 460 terorističkih napada u 2000. i 2001. godini došlo se do tri napada od 1.1.2009. do 31.3.2010. (Преглед терористичких напада албанских сепаратиста на подручју општине Медвеђа, Прешево и Бујановац у периоду од 10. јуна 1999. до 31. марта 2010. године, 2010).⁴ Na navedenom području trenutno je pažnja težišno posvećena suprotstavljanju organizovanom kriminalu, kojim se podstiče ekstremizam i terorizam. Ujedno, vlasti RS nastavile su sa primenom mera prevencije koje su analizirane u ovom radu.

ZAKLJUČAK

Očigledan prelazak sa dominantno represivno-reaktivne protivterorističke strategije koju je RS primenila u suzbijanju albanskog terorizma na Kosovu i Metohiji tokom 1998. i 1999. godine, na dominantno preventivno-proaktivnu strategiju primenjenu u suzbijanju terorizma na području opština Preševo, Bujanovac i Medveđa u periodu od 21.11.2000. do 31.5.2001. godine, pokazao se u praksi efektivnim i efikasnim. Iz uporedne analize „stare – Kosmitske strategije“ RS, „nove strategije“ RS – faktički primenjene u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa i „Globalne strategije protiv terorizma UN“, koja je usvojena šest godina kasnije, proizilaze dva osnovna zaključka. Prvi, da nova strategija prevencije terorizma predstavlja primer dobre protivterorističke prakse, i drugi, da je nova strategija RS u skladu sa Globalnom strategijom UN protiv terorizma, koju je usvojila Generalna skupština UN 8.9.2006. godine, u formi rezolucije i Plana akcije u njenom aneksu.

DODATAK

Trend broja terorističkih napada albanskih separatista na području opštine Medveđa, Preševo i Bujanovac u periodu od 10. 1.1999. do 31.3.2010. godine (Pregled terorističkih napada albanskih separatista na području opštine Medveđa, Preševo i Bujanovac u periodu od 10. januara 1999. do 31. marta 2010. godine, 2010)

⁴ Тренд броја терористичких напада у КЗБ по општинама Медвеђа, Прешево и Бујановац илустрован је графиконима који се наводе у додатку рада.

Grafikon 1. Trend broja napada albanskih terorista na području opštine Medveđa u periodu od 10. 1.1999. do 31.3.2010. godine

Graph 1. Trend number of attacks by Albanian terrorists in the municipality Medveđa from 10 June 1999. to 31 March 2010.)

Grafikon 2: Trend broja napada albanskih terorista na području opštine Preševo u periodu od 10. 1.1999. do 31.3.2010. godine

Graph 2. Trend number of attacks by Albanian terrorists in the municipality Presevo from 10 June 1999. to 31 March 2010.

Grafikon 3: Trend broja napada albanskih terorista na području opštine Bujanovac u periodu od 10. 1.1999. do 31.3.2010. godine

Graph 3: Trend number of attacks by Albanian terrorists in the municipality Bujanovac from 10 June 1999. to 31. March 2010

LITERATURA

- Ангажовање Војске Србије и Црне Горе у саставу Здружених снага безбедности при реализацији Програма за решавање кризе на југу РС. Генералштаб Војске Србије и Црне Горе, (2003).
- Bässmann, J. (Ed.) (2004). *Crime Prevention in Germany: Selected examples of projects in the „Infopool Prevention” database*. Wiesbaden: Bundeskriminalamt, Research and Training Division.
- Борозан, Ђ. (1995). *Велика Албанија 1939–1945: поријекло, идеје, пракса*. Београд: Војноисторијски институт Војске Југославије.
- Вајт, Џ. Р. (2004). *Тероризам*. Београд: Александрија Пресс.
- Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага ("КФОР") и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије, (1999).
- Вујаклија, М. (1975). *Речник страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Вуковић, С. (2010). *Превенција криминала*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Димевски, С. (1975). Призренска лига според извештаите на странските конзули, *Гласник института за национална историја*, XIX (3), 101–123.
- Димитријевић, В. (1982). *Тероризам*. Београд: Радничка штампа.
- Dosobo, J. (2005). Community Policing as the Primary Prevention Strategy for Homeland Security at the Local Law Enforcement Level. *Homeland Security Affairs* 1(1), 1–5.
- Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Буја-

- новац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савета министара Србије и Црне Горе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2003)
- Извештај о раду за период од 16. децембра 2000. до 31. октобра 2003. године, Савет министара Србије и Црне Горе, Владе Републике Србије и Координационо тело за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2003).
- Извештај о раду Комисије за примену Војно-техничког споразума, Министарство одбране Србије и Црне Горе – Комисија за примену Војно-техничког споразума, (2003)
- Информација о стању безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, са предлогом мера за решење кризе, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (6. фебруар 2001)
- Координационо тело Савезне Владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђу (задаци, организација, састав, средства и буџет), Координационо тело Савезне Владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђу, (2001)
- Lyons, W. (2002). Partnerships, information and public safety: Community policing in a time of terror. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management* 25(3), 533–538.
- Међународна заједница у решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Мијалковић, С. (2009). *Национална безбедност*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Oxford dictionary*. (1979). Oxford: Oxford University Press.
- План економског и социјалног развоја општина Бујановац, Прешево, Медвеђа и Врање, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- План интеграције Албанаца у политички, државни и друштвени систем Републике Србије, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- План медијске подршке мирном решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- План успостављања безбедности и мира у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Platforme per zgjidhien e ceshtjes kombetare shqiptare. Tirane: Akademia e Shkencave e RSH, (1998).
- Позив Албанцима на дијалог за решавање кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Преглед терористичких напада албанских сепаратиста на подручју општине Медвеђа, Прешево и Бујановац у периоду од 10. јуна 1999. до 31. марта 2010. године, Управа криминалистичке полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије, (2010), Бр. 03/4–11 број 1035/10
- Предлог за укидање зона безбедности утврђених Војнотехничким споразумом, Координационо тело Владе Савезне Републике Југославије и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Програм и план решавања кризе настале деловањем албанских екстремистичких група у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело

- Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244, ОУН, (1999)
- Синани, Х. (1986). *Косово – истине и заблуде*. Загреб: Центар за информације и публицитет.
- Стевановић, О. (2008). *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији* (докторска дисертација). Београд: Факултет безбедности.
- Schmid, A. P., Jongman, A. J., & Stohl, M. (1988). *Political terrorism: a new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature*. Amsterdam, New York: North-Holland Pub. Co.; New Brunswick: Transaction Books, distributors for the Western Hemisphere.
- Храбак, Б. (1978). Први извештаји дипломата великих сила о Призренској лиги. Београд: *Balkanica – Годишњак Балканолошког института САНУ*, IX, 235–289.
- Hoffman, B. & Claridge, D. (1998). Chronology of International Terrorism and noteworthy domestic incidents, 1996. *Terrorism and Political Violence*, 10(2), 136.
- Carson, G. W. (2007). Calamity or Catalyst – Futures for Community in Twenty-First-Century Crime Prevention. *British Journal of Criminology* 47(5), 711–727.
- Wilkinson, P. (2002). *Terorizam protiv demokratije*. Zagreb: Golden Marketing.

Obrad Stevanović, Saša Mijalković, Dane Subošić, Dragan Mlađan, Criminal Police Academy, Belgrade

ETHNICALLY MOTIVATED TERRORISM PREVENTION IN SERBIA: A CASE STUDY "BUJANOVAC, PRESEVO AND MEDVEDJA"

Summary

Based on their own experiences in the disastrous experience of the problems of terrorism and its solution primarily by police, military and intelligence resource, the Republic of Serbian anti-terrorist strategy fundamentally changes the threshold of XXI century. Approach to terrorism as a threat to human, societal, economic, social, political and energy security. The primary sphere of combating terrorism was transferred from repression to prevention and in addressing this problem have been included by other government, non-state actors and international political, diplomatic, economic, social, scientific, educational and informational. They draw up the mechanisms of collective security, preventive diplomacy and mutual respect, tolerance and dialogue with members of all ethnic and other groups, especially minorities, who are equal partners in solving problems. The application of new strategies for prevention of terrorism can be effective in maintaining peace and stability in the municipalities of Bujanovac, Presevo and Medvedja, which has not been a massification of terrorism.

Once achieved peace and stability need not even be permanent. Therefore, it must continue to: construction and interkonfesional, interethnic trust and tolerance, to animate the national minorities to actively participate in local and state authorities and institutions; continued economic development of the region and improving the social

security of citizens, improving human and minority rights and freedoms; gradual reduction of the presence of military and police forces in post-conflict environments; constant improvement of coordination of national capacity for prevention and emergency response; continuous improvement of relations and cooperation with international institutions and their representatives in crisis areas; continuous dialogue in order to identify active and potential problems and finding ways to resolve them by peaceful means, including all relevant social and international actors, etc. It would have to be subject to long-term strategic planning of government, authorized the formation of national coordinating body that would oversee the improvement of security situation in post-conflict regions.